

istorije discipline (*The Role of Biography in Writing the History of Archaeology*), zapitanost Stočkovskog (Wiktor Stoczkowski) o razlozima zbog kojih bi se trebalo baviti istorijom discipline (*How to Benefit from Recieved Ideas*) i Trigerova klasifikacija mogućih i postojećih istorija arheologije (*Historiography*). Ova tri rada mogu biti veoma važna početna tačka za bilo koje buduće pisanje istorija arheologije, iako su se priređivači ogradili od toga da bi zbornik trebalo shvatiti kao knjigu recepata.

Korišćenje arhivske građe kao važnog izvora prilikom pisanja, ali i širi socijalni kontekst naučnih istraživanja prikazani su u Marejevom radu *The History, Philosophy, and Sociology of Archaeology: The Case of the Ancient Monuments Protection Act (1882)*.

Izbor poglavlja je dobro smišljen i knjiga može biti zanimljiva ne samo arheolozima. Različitost stilova, pristupa, poenti i raspon *Histories of Archaeology*, ne bi trebalo shvatiti kao manu, već kao prednost knjige. Ona pokazuje da su istorije arheologije vrlo značajno i legitimno polje istraživanja unutar discipline, ali i da se istorije više ne mogu tumačiti kroz faktografske narative, porodično stablo ili fotografski album predaka.

Aleksandar Bandović

Joseph Maran and Philipp W. Stockhammer (eds.) *Materiality and Social Practice: Transformative Capacities of Intercultural Encounters*. Oxford and Oakville: Oxbow Books, 220 pp.

Nakon konferencije *Materiality and Practice: Transformative Capacities of Intercultural Encounters* održane 25-27. marta 2010, ove godine izašao je i zbornik prezentovanih radova u uredništvu Jozefa

Marana (Joseph Maran) i Filipa V. Štokhamera (Philipp W. Stockhammer). Zbornik na 220 strana nudi uvodno poglavlje i sedamnaest autorskih radova. Prema uvodnoj reči urednika radovi u ovom zborniku imaju za cilj istraživanje potencijala za transformaciju koja nastaje u susretu materijalnih formi, društvenih praksi i međukulturnih odnosa. Nakon kratkog pregleda arheoloških pristupa materijalnoj kulturi urednici pozivaju na istraživanje materijalnosti i delatne moći.

Zbornik se tematski može podeliti na više manjih celina, iako radovi nisu organizovani prema ovim celinama u samom zborniku. Raspravom o arheološkim studijama materijalne kulture u kratkom pregledu, odnosno uvodu, bave se urednici Jozef Maran i Filip V. Štokhamer, dok Hans P. Han (Hans P. Hahn) daje kritički istorijat pristupa materijalnoj kulturi u studijama potrošnje i ukazuje na percepciju kao osnovu interakcije i znanja. Ovde treba pomenuti i rad Krisa Gozdena (Chris Gosden) koji problematizuje prelaz sa tehnologije bronzne na tehnologiju gvožđa iz perspektive različitih ontologija i materijalnosti ovih materijala.

Tri rada posvećena su postkolonijalnom pristupu kontaktnim situacijama. Pieter van Domeln (Peter van Dommelen) i Majkl Rolands (Michael Rowlands) razmatraju nepredvidive posledice "kolonijalnih" susreta i insistiraju da se postkolonijalna kritika arheologije uhvati u koštac sa materijalnom kulturom predstavljajući niz manjih studija. A. Bernard Knep (A. Bernard Knapp) istražuje formiranje jedinstvenog kiparskog identiteta koji formira lokalna elita tokom XII i XI veka p. n. e. Poziva se na pojam hibridizacije, uvrežen u radovima postkolonijalnog teoretičara Homija Babe⁴, kao na re-

⁴ Baba, Homi. 2004. *Smeštanje kulture*. Beograd: Beogradski krug.

ferentan okvir za tumačenje novih formi materijalne kulture na Kipru. Asaf Yasur-Landau (Assaf Yasur-Landau) razmatra tradicionalna tumačenja filistinskih naselja i ukazuje na aktivnu ulogu lokalnog stanovništva kritikujući kolonijalna tumačenja koja egejske pridošlice tumače kao nadmoćne osvajače, a lokalno stanovništvo kao potlačeno.

Najveću grupu radova čine oni koji su tematski vezani za problem importovanih/eksportovanih predmeta na istočnom Mediteranu tokom bronzanog i gvozdenog doba. Diamantis Panajotopoulos (Diamantis Panagiotopoulos) kritikuje čestu osobinu koja se u studijama trgovine, razmene i darivanja inherentno pripisuje importovanim predmetima, a to je njihova "stranost". Gert Jan van Vingaarden (Gert Jan van Wijngaarden) istražuje zastupljenost importovanog materijala u mikenskim, kiparskim i levantskim grobnicama. Ukazuje na razlike u broju i distribuciji ovih predmeta u oblastima obuhvaćenim studijom, a razlike tumači u kontekstu identiteta i statusa pokojnika koji su sa importovanim predmetima sahranjeni. Džeremi B. Rater (Jeremy B. Rutter) se bavi prenosom setova posuda za piće iz jedne kulture u drugu na teritoriji južnih i centralnih delova zapadne Egeje (posebno Krita), zatim južne i centralne kopnene Grčke i Kiklada, od sredine III milenijuma do kraja II milenijuma p. n. e. i ukazuje na potrebu za razumevanjem funkcije i pojedinosti svakog od ovih prenosa u cilju prevazilaženja naivnih objašnjenja koje se svode na "kulture uticaje". Filip V. Štokhamer istražuje kontekste u kojima se javlja keramika egejskog tipa na lokalitetima Hazor, Megidon, Tel el-Adžul i u grobnici Nahalat Ahim u Jerusalimu tokom kasnog bronzanog i ranog gvozdenog doba. Autor insistira na nemogućnosti generalizujućeg tumačenja koje egejsku keramiku smešta isključivo u kontekst

identiteta elite južnog Levanta. Rajnhard Jung (Reinhard Jung) u svom radu na dve studije slučaja (Tel Kazel, južna Sirija i Enkomi, Kipar) distribucije keramičkog materijala različitih tehnoloških, funkcionalnih i morfoloških osobina ukazuje na različita prihvatanja i transformacije ekstralokalnih keramičkih tradicija. Promene i transformacije tumači kako redovnim kontaktima između različitih regiona tako i kretanjima ljudi "različitih migratornih biografija". Sara Kapel (Sarah Cappel) primenjuje kriterijume prisvajanja stranih predmeta i praksi koje je definisao Hans Piterr Han⁵ na pojavu pečata i njihovih otisaka na minojskom Kritu. Suzen Šerat (Susan Sherratt) u svom radu istražuje predmete više vekova starije od konteksta u kojima se javljaju krajem II i početkom I milenijuma p. n. e. Ona problematizuje tumačenje ovih predmeta kao "nasledstva" i između ostalog na primeru makarske ostave sumnjive provinijencije i lokalizacije, kao i na primeru nekropole Tumba, Lefkandi, pokazuje da se pre radi o predmetima iz pljačkanih i otvaranih grobnica.

Jozef Maran i Elizabeta Bornja (Elisabetha Borgna) se u svojim radovima bave problematikom gozbi i prezentacijom elite tokom kasnog bronzanog i ranog gvozdenog doba Egeje. Maran istražuje predmete iz ostave iz Tirinsa koji ukazuju na promenu izvođenja gozbe u okvirima palate sinhrono promeni društvenih odnosa oko 1200 p. n. e. Bornja se prvenstveno bavi vezom arhitekture, prostora i gozbe tokom kasno minojskog I perioda istražujući mogućnosti za prostorno lociranje gozbi i problematizuje interakciju na planu gozbi i međusobnih poseta elite, izaslanika, trgovaca itd. Oba rada problematizuju vezu arhitekture egejskih palata i prostora sa komunalnim gozbama.

⁵ Hahn, Hans-Peter. 2005. *Materielle Kultur: Eine Einführung*. Berlin: Reimer.

Radovi Marliz Hajnc (Marlies Heinze), Julije Linke (Julia Linke) i Marien H. Feldman (Marian H. Feldman) istražuju posledice kontakata na ikonografsko izražavanje. Marliz Hajnc (Marlies Heinze) i Julija Linke (Julia Linke) u svom radu primenjuju koncept hiperkulture, koji je definisao Bijung Čul Han (Byung-Chul Han)⁶, na otisak pečata sa lokaliteta Kamid el-Loz u Libanu datovanog u srednje bronzano doba (oko. 2000-1500 p. n. e.). Autorke ukazuju da je originalni pečat imao ikonografske elemente poreklom iz Anadolije, Sirije, Kipra, Egipta, Palestine, Mesopotamije i Libana, te da je služio iskazivanju identiteta lokalne elite kao "globalnih igrača" svog vremena. Marien H. Feldman (Marian H. Feldman) u svom radu posvećenom predmetima od slonovače sa teritorije Levanta iz ranog I milenijuma p. n. e. ukazuje na problematičnost pojmova stilske grupe i geografski izolovane radionice te se njen rad stoga koncentriše na vezu stila i društvenog pamćenja koje autorka smešta u okvire Burdijeovog koncepta *habitusa*⁷.

Jedini rad koji se direktno bavi "delatnom moći predmeta" o kojoj je pisao Alfred Džel⁸ (Alfred Gell) je rad Mikelea Mađa (Michèle Maggio). Mađo ukazuje na problem nepostojanja monumentalnih statua božanstava u Mesopotamiji te da su božanske statue najverovatnije bile izrađivane u drvetu sa dodatnim elementima od drugih materijala. Statue su ukrašavane, odevane i njima su prinošene ponude, a

⁶ Han, Byung-Chul. 2005. *Hyperkulturalität: Kultur und Globalisierung*. Berlin: Merve.

⁷ Burdije, Pjer. 1999. *Nacrt za jednu teoriju prakse*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

⁸ Gell, Alfred. 1998. *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Oxford: Clarendon Press.

sudeći prema svedočanstvima u tekstovima iskazivale su volju za kretanjem.

Na kraju, potrebno je ukazati na izvesne probleme koji se mogu uočiti u delimičnoj nesaglasnosti teorijske pozadine teme konferencije, uvoda zbornika i pojedinih radova. Primetno je da iako veći broj autora bazira svoje istraživanje na postkolonijalnim teorijskim osnovama, drugi, pak svesni istih, i dalje izjednačavaju arheološke kulture sa etničkim grupama⁹ (Rajnhard Jung i Asaf Jasur-Landu). U jednom radu se distribucija keramike i transformacije formi čak porede sa distribucijom različitih jezika i njihovih međusobnih uticaja (Rajnhard Jung). Arheologija, kako neki autori u zborniku i pišu (Piter van Domeln i Majkl Rolandz) još uvek nije ozbiljno ukrcila studije materijalne kulture i materijalnosti sa postkolonijalnom teorijom. Opravdano je postaviti i pitanje da li je jedan takav projekat uopšte i moguć bez refleksivnosti prema postkolonijalnoj teoriji kao teoriji zasnovanoj na studijama teksta¹⁰. Ovo ne treba shvatiti kao problem analogije sa tekstom u studijama materijalne kulture¹¹, već kao teo-

⁹ Ideja da se artefakti, kulture i jezici "fino" podudaraju naročito u distribuciji arheoloških kultura na kartama ozbiljno je diskreditovana kako među antropolozima tako i među arheolozima.

Videti npr. Jones, Siân. 1997. *Archaeology of Ethnicity: Constructing identities in past and present*. London: Routledge.

¹⁰ Ovim problemom se naročito bave radovi u zborniku koji su uredili Per Kornel i Fredrik Falander: Cornell, Per and Fredrik Fahlander (eds.). 2007. *Encounters, Materialities, Confrontations: Archaeologies of Social Space and Interaction*. Cambridge: Cambridge Scholars Press.

¹¹ Videti npr. Tilley, Christopher. 1991. *Material Culture and Text: The Art of Ambiguity*. London and New York: Routledge.

rijski problem ukorenjen u samom radu Homija Babe. Naime, ako su kao što Baba piše sve kulture i kulturne pojave rezultat hibridizacije, te da ona nije jednostavno mešanje unapred datih kulturnih obrazaca (koje Baba i poriče), onda je zaista teško arheološki izolovati određene pojave i tumačiti ih u postkolonijalnom ključu na uštrb drugih. Ranije je još primećeno, da se postkolonijalna teorija i pojam hibridizacije pogrešno primenjuju na ikonografski, morfološki ili tipološki "hibridan" materijal ili na kontekste u kojima se materijalna kultura različitog porekla javlja u zajedničkom kontekstu¹². Dodatno, u sa-

---

ge i Tilley, Christopher. 1999. *Metaphor and Material Culture*. Oxford: Blackwell.

¹² Videti npr. Liebmann, Matthew. 2008. "Introduction: The Intersections of Archaeology and Postcolonial Studies". In *Archaeology and The Postcolonial Critique*, ed. Matthew Liebmann and Uzma Z. Rizvi, 1-20. New York: Altamira Press.

mom radu Homija Babe nije najjasnije da li je fenomen "trećeg prostora", usko vezan sa pojmom hibridizacije, metafora za susret, metafora za prostor susreta ili pak nešto *drugo/treće*?

Zbornik pred nama svakako je veliki doprinos razumevanju kontaktnih situacija na Mediteranu tokom bronzanog i gvozdenog doba ali i moguć okidač za utemeljenije rasprave o postkolonijalnoj teoriji i materijalnoj kulturi u prošlosti. Radovi u zborniku naročito će biti korisni arheolozima koji istražuju kasno bronzano i gvozdeno doba istočnog Mediterana, ali i višestruko zanimljivi svim arheolozima koji istražuju kontaktne situacije u prošlosti. Pojedini radovi koji se bave problemima studija materijalne kulture, materijalnosti i potrošnje mogu biti interesantni i nearheološkoj publici.

Uroš Matić

Хроника Currents Actualités

Međunarodni naučni skup *Nedelja osmanskog nasleđa*. Filozofski fakultet – Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. Beograd, 07-11. novembar 2011.

Trenutna popularnost turskih televizijskih serija, kao i žučne i oprečne reakcije koje izazivaju, samo je jedan od primera koji, naročito rečito, govori o nesumnjivoj aktuelnosti osmanskog nasleđa. Sa druge strane, u pomenutim reakcijama dominiraju manje ili više pojednostavljene, a neretko i neskriveno tendenciozne predstave o osmanskoj prošlosti. Otuda, ozbiljno i odgovorno bavljenje humanističkim disciplinama zahteva da se problemima osmanske prošlosti i njenog nasleđa posveti dužna naučna pažnja. Upravo to su imali na umu organizatori međunarodnog naučnog skupa *Nedelja osmanskog nasleđa*, održanog u Beogradu od 7. do 11. novembra 2011. godine. U uvodnoj reči vrlo informativne knjige apstrakata organizatori skupa, Monika Milosavljević i Marko Janković, kao osnovne ciljeve skupa naveli su: (1) povećanje znanja o najaktuelnijim teorijsko-metodološkim osnovama za proučavanje osmanskog nasleđa; (2) ukazivanje na kompleksnost problema kroz raznovrsnost istraživačkih pristupa osmanskom nasleđu; (3) razvoj svesti o značaju zaštite i mogućnostima korišćenja materijalnih i nematerijalnih ostataka osmanske prošlosti; (4) povećanje senzitivnosti naučne zajednice u Srbiji na pitanja osmanskog nasleđa, ali i ukazivanje na važnost uloge pojedinca u aktuelizovanju novih i relevantnih shvatanja osmanskog

nasleđa u savremenom društvu. Ovaj prilično ambiciozan plan trebalo je ostvariti kroz tri segmenta Skupa. Glavni segment organizovan je kao niz predavanja i diskusija sa namerom otvaranja rasprava o osmanskom nasleđu iz perspektiva različitih humanističkih disciplina. Pored predavanja, namenjenih prevashodno studentima Filozofskog fakulteta, *Nedelja osmanskog nasleđa* imala je i dva prateća programa usmerena podjednako ka stručnoj, kao i najširoj javnosti – izložbu crteža "U susret drugosti" i projekcije domaćih igranih filmova o osmanskoj prošlosti.

Na veoma posećenim predavanjima, održanim u prostorijama Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka, publika je mogla da se susretne sa raznorodnim temama i problemima koji su sagledavani iz različitih vizura, kao i sa različitim teorijskih pozicija: od opštih teorijskih poput onih koja su pokretala pitanja drugosti i baštine, preko predavanja koja su ukazivala na svu raskoš i raznolikost (etničku, kulturnu, jezičku itd.) ovog velikog carstva, pa sve do konkretnih studija slučaja. Pored učesnika iz zemlje domaćina, ovom segmentu skupa, doprineli su i predavači iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine te Makedonije. Zahvaljujući tome učesnici i posetioci skupa imali su priliku da se upoznaju sa recepcijom osmanskog nasleđa, dominantnim teorijsko-metodološkim postavkama, stanjem istraženosti, kao i planovima za dalja istraživanja ovih tema u prostornim okvirima gotovo čitavog Zapadnog Balkana.